

СТАНОВИЩЕ

от проф. Валери Стоилов Стоянов, доктор на науките,

относно дисертационен труд на тема:

„СПЕЦИФИКА И ДИНАМИКА НА БОЛКОВИТЕ СИМПТОМИ И ПРЕЖИВЯВАНИЯ ПРИ ПАЦИЕНТИ С ДЕПРЕСИЯ”

за придобиване на
образователна и научна степен
„доктор”,
Област на висше образование
7. Здравеопазване и спорт,
Професионално направление 7.1. Медицина

от д-р **Татяна Иванова Телбизова**

Становището е разработено на основание протокол № 1/ 26.04.2021г. от заседание на Научно жури, определено със заповед № Р-109-172/ 23.04.2021 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Варна, 2021

I. Общо представяне на дисертационния труд, актуалност на темата и резултати от изследването.

Още с прочитане на темата на дисертационния труд прави впечатление, че заявката е не просто за изследване на спецификата и динамиката на болковите симптоми при пациенти с депресия, а преди всичко разкриване на преживяванията им във връзка с болката. Да се изследват преживяванията на хората е доста амбициозна цел, но тя кореспондира много добре със зараждащата се тенденция в обществените и хуманитарните науки за холистично осмисляне на същността на човека и неговото пребиваване в света. Да се изследват преживяванията предполага и различен методологичен подход към разкриване на същността на явлението. Да се изследват преживяванията е директна заявка за признаване на индивидуалната уникалност на хората и потребността, особено когато става въпрос за психика и поведение, това да не се пренебрегва. Преживяването е нещо много индивидуално и интимно и точно поради това трудно за изследване.

Утвърденият естествено-научен (количествен) методологичен подход за изследване на различните явления, включително и в медицината, който се базира на философския позитивизъм и математико-статистически процедури за обработка на емпиричната информация, би бил не особено ефективен и удачен при подобна научна претенция. В тази връзка, прави силно впечатление заявеното от докторанта, още в увода на дисертационния труд, че постигането на целите на изследването може да стане с комплексно използване на предимствата както на количествения, така и на качествения методологичен подход. Двата алтернативни към момента подходи за организиране и провеждане на емпирични изследвания в обществените и хуманитарните науки – количественият, базиран на естествено-научната методология и качественият, базиран на хуманистичната парадигма, се различават по философската си база, специфичните процедури и възможностите за анализ на феномените. Това мотивира различни изследователи и учени да ги противопоставят и малко или много да разглеждат несъстоятелността на другия подход. Лично аз съм убеден, че на тях следва да се гледа не толкова като на алтернативи, колкото като на взаимно допълващи се подходи и възможност при комплексното им използване да се решават сложните задачи по изясняване на психичните феномени и особено на такъв феномен като преживяванията. Именно затова смятам, че едно от основните достойнства на оценявания дисертационен труд е отиването отвъд статистическите обобщения за болката и намирането на адекватен подход за разбиране на изучаваното явление, за разкриване на структурата на преживяванията, на смисъла който има за конкретния човек болката, на начина по който тя се съотнася към собственото за изследваните лица съществуване. В контекст на изложеното, подобно отношение към изследователския проблем за спецификата и динамиката на болковите симптоми във взаимовръзката им с депресията като психично

състояние, дава възможност да се разкрие индивидуалната феноменология на преживяването на болката и чрез нея да се създават индивидуализирани терапевтични подходи, насочени към възстановяването на психичното и социално функциониране на страдащите, въпреки болката.

Добре очертаната актуалност на проблема във въведението на дисертационната разработка и възможните пътища за проникване в същността на изучаваното явление, намира своята адекватна реализация в разгърнатото съдържание, в структурно отношение построено в теоретичен обзор по проблема, методология на емпирично изследване, резултати, обсъждане на резултатите, изводи и заключение. Собственото за докторанта емпирично изследване заема повече от две трети от обема на труда, което приемам за удачно и смятам, че именно така може по-ясно да се диференцира приносът му по научното обогатяване на изследваната тема.

В първата част на дисертационния труд д-р Татяна Телбизова прави стегната, логична и критична дисекция на явлението "болка". Изяснена е същността на болката, разкрити са невробиологичните аспекти на болката. Представен е биопсихосоциален модел на явлението, като убедително докторантът стига до изводи, че психосоциалните фактори имат значимо отношение към преживяването на болката, към изграждането на личния смисъл за нея, което от своя страна влияе върху психичното и социалното функциониране на страдащия. Недвусмислен е и изводът, че познаването на психосоциалните фактори, в това число и личностните характеристики, имат съществено значение за прогнозата и управлението на хроничната болка. В тази връзка прави впечатление основателното включване в теоретичния обзор на проблема за ситуацията. Научната традиция у нас, която се базира на философската теория за отражението, е ситуацията да се разглежда като обективно съществуваща съвкупност от обстоятелства и фрагменти на средата. През последните десетилетия обаче все по-отчетливо се налага становището, което се потвърждава и в редица изследвания на основата на качествената изследователска методология, че ситуацията е индивидуален конструкт, творение на конкретния индивид. Отнесен този факт към преживяванията означава, че в един и същи момент физически присъстващите в една и съща среда хора, конструират различни ситуации, вероятно по много параметри приличащи си, но никога не едни и същи. В ситуацията, но такава каквато е за конкретния индивид, се фокусират и интегрират контекстуални, емоционални, когнитивни и съдържателни (смесови) аспекти, в нея се вплитат миналият опит и очакванията за бъдещето. В контекст на казаното е важен изводът, че пациентите с хронична болка не страдат само от физическите (сетивни) аспекти на болката, а и от непрекъснатото съотнасяне на собственото съществуване към болката, от осмислянето на живота с болката, т.е. от преживяванията във връзка с болката. Несъответствията, такива каквито се преживяват за това, какво се случва с индивида в момента, т.е. какъв е в момента, какъв иска да бъде и какъв трябва да бъде,

влият върху психичното функциониране и приспособяването към болката. Съдържателните аспекти на преживяванията на пациентите с хронична болка са важна отправна точка за прогнозиране на бъдеща изява на тревожност и депресия.

Теоретичната част на дисертационния труд показва задълбоченото разбиране на проблематиката от докторанта, интердисциплинарното ѝ осмисляне и способността за критична оценка на съществуващите теоретични модели и резултатите от емпирични изследвания, по корелиращи с дисертационния труд теми, както и възможността за приложението им за конкретните цели на настоящото изследване. Обработен е впечатляващ брой от литературни източници, които са използвани коректно. Болшинството от литературните източници са от последните 10-15 години.

Теоретичният обзор завършва с адекватни изводи и очертан модел на собственото за докторанта емпирично изследване, който се свързва с един от идентифицираните дефицити в областта - влиянието на депресията и тревожността върху начина по който се конструират ситуацияите по време на болка (се преживява болката).

Във втората част на дисертационното изследване е представена методологията на собственото за докторанта емпирично изследване. Заявена е значима изследователска цел, чието осъществяване би довело до синтезиране на модел за изследване на влиянието на депресията и тревожността върху интензивността на болката и тяхното влияние върху спецификата и динамиката на болковите симптоми и преживявания при коморбидни пациенти с хронична болка и депресия, с потенциално практическо приложение в клиничната работа.

Целта е декомпозирана в пет изследователски задачи. Формулирани са четири логични и значими хипотези от научна гледна точка и емпирично проверими.

За събирането на емпиричната информация е използвана батерия от анкета за събиране на индивидуално-демографски данни, четири стандартизирани методики – за определяне на тежестта на депресивни симптоми, общото когнитивно функциониране, личностната и ситуативната тревожност, визуално-аналогова скала за количествена оценка на болката, както и полуструктурирано интервю за изследване на болкови симптоми и преживяванията свързани с болката.

В изследването са включени две групи лица – с хронична болка и депресия и втора група с хронична болка и без клинични данни за депресия. Изследването е проведено в два етапа с две серии на измерване, при ясно дефинирани рамки и ограничения.

Преценявам предложенията от докторанта модел за емпиричното изследване като оптимален за постигане на целта на дисертационния труд.

В третата част на дисертационния труд са представени резултатите от емпиричното изследване, а в четвъртата част същите са обсъдени.

За обработка на емпиричната информация са използвани адекватни статистически филтри: дескриптивна (описателна) статистика; корелационен анализ; регресионен анализ; t-тест на Стюдънт за значими разлики в средните стойности; Cronbach's Alpha за оценка на вътрешната консистентност на скалите от отделните въпросници; контент анализ. Изброените методи са използвани коректно.

Статистическата обработка на резултатите е осъществена със статистически пакет програми „SPSS – 22 - form for expert science“.

Като най-съществен принос на докторанта приемам разкриването на специфичното влияние на депресията, като основен афективен фактор, върху вариациите на усещането за болка и преживяването на болката.

Като цяло, емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено на основата на собствен за докторанта модел, логически синтезиран от теоретичните анализи. Съчетаването на двата утвърдени в обществените и хуманитарните науки изследователски подходи – количественият и качественият, дава богата информация за измеренията на феномена болка, индивидуалния смисъл на болката и взаимовръзките ѝ както с личностни характеристики (напр. личностната тревожност), така и с психични състояния, при които доминира тревожността/безпокойството и депресията.

Емпиричната информация е подходящо обработена, а качествените анализи са задълбочени, като особено впечатление прави прецизният контент анализ. Това са признаци за изразена изследователска култура на автора на разработката и дълбочина на интердисциплинарно осмисляне на проблематиката.

Дисертационният труд притежава научни и научно-приложни приноси, в актуална област на познанието за човека и клиничната практика.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд.

Основните резултати от дисертационното изследване са представени на научната общественост и заинтересованите аудитории на научни конференции и в реномирани списания, реферирани в световни бази данни с научна информация.

Нямам съществени забележки по предложения дисертационен труд.

Не съм констатирал плагиатство от докторанта. Литературните източници са ползвани коректно.

II. Научни и научно-приложни приноси

Дисертационният труд дава основание за формулиране на следните научни и научно-приложни приноси:

1. Направен е задълбочен, критичен анализ на съществуващи концепции и обяснителни модели за болката, като са изяснени силни страни и дефицити. На тази основа е очертана мултидименсиалността на явлението и е синтезиран модел, чрез съчетаване на количествения и качествения изследователски подход, за изследване на спецификата на преживяването при болка от пациенти с депресия.

2. Чрез осъществено собствено емпирично изследване, с логичен методологичен модел, прецизно разработена процедура и подбрани инструменти за събиране на емпирична информация, са разкрити специфичните и доминиращи преживявания характерни за пациенти с хронична болка и депресия.

3. Направена е сполучлива операционализация на преживяванията при пациентите с хронична болка и депресия, като се разкрива и динамиката на преживяванията, като резултат от лечението на депресията.

3. Очертана е практико-приложна потребност за търсене на симптоми на депресия и нейното лечение, като централна концепция за индивидуализиране на подходите за управление на хроничната болка.

III. Заключение

Представеният дисертационен труд е цялостно, актуално интердисциплинарно изследване в значима област на познанието за човека, неговите преживявания и поведение. Има характеристики на завършен монографичен труд. Научните приноси са от теоретичен и приложно-практичен характер.

Цялостната ми оценка за труда е положителна и това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури, напълно убедено, **да гласуват за присъждането на образователна и научна степен „доктор”, област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, Професионално направление 7.1. Медицина (Психиатрия) на д-р Татяна Иванова Телбизова.**

13.05.2021 г.
гр. Варна

Изготвил становището:

Проф. д.н. Валери Стоянов